

פרשת כי תבוא – הכרת הטוב, כפיות טובה וכפירה בטובה

8/ דברים *פרשת כי תבוא (פרק כג פסוק ד . ה)
(ד) לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם: (ה) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שکر עליך את בלעם בן בעור מפתור ארם הנחלים לקללך:

9/ דברים *פרשת כי תבוא (פרק כג פסוק ח . ט)
(ח) לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו:
(ט) בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה':

10/ רמב"ם דברים *פרשת כי תבוא (פרק כג פסוק ה)
והנראה אלי כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה שהיו גמולי חסד מאברהם, שהציל אביהם ואמם מן החרב והשבי (בראשית יד טז), ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה (שם יט כט). והיו חייבין לעשות טובה עם ישראל, והם עשו עמהם רעה. האחד שکر עליו בלעם בן בעור והם המואבים, והאחד לא קדם אותו בלחם ובמים

11/ חכמה ומוסר חלק א סימן כב
"לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו", היאומן כי יוספר מדה טובה כזו, המלמדת אותנו בהחזקת הטוב למטיב לו. יוסף כלכל ז' שנים כל מצרים, וילקט יוסף את כל הכסף, ולולא הוא היו מתים ברעב כולם ולא די שלא מתו, אלא וילקט, והואב ביתה פרעה. יעקב אע"ה בא למצרים והיה לכבוד גדול לפרעה ולכל מצרים, כמבואר בויגש (שני פסוק ט"ו) והקול נשמע וגו' וייטב בעיני פרעה ובעיני עבדיו וכו', ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים כו' גם פסוק כ' כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא. היש שמחה גדולה יותר משהי' לפרעה ולכל עבדיו, גם ברכה אחת מיעקב אע"ה שברכו בנילוס שיצא לקראתו וכדומה שעד היום הנילוס מגביה עצמו ומשקה כל ארץ מצרים. הלא תראה שגם במיתתו נאמר בויהי (ששי) אבל כבוד זה למצרים. ולולא נשבע יוסף לא ה' מניח לו פרעה לשאת אותו ממצרים. ואח"כ - לא ידע את יוסף, ואמר הבה נתחכמה, ויקוצו מפני וגו' והעבידום בפרך ובכל עבודה קשה, והשליכו בניהם ליאור, ולבסוף גם תבן לא ניתן להם. ומבואר במד"ר כשבא העברי ללקוט תבן בשדה המצרי ה' מכה את שוקי'. ראה כמה כפוי טובה ה' פרעה וכל מצרים. הנראה לפי מדתנו, כי יותר מעמון ומואב שנתרחקו מלבוא בקהל ה' עד עולם, היו הם צריכים להתרחק, ועכ"ז הזהירה התורה לא תתעב וגו' כי גר היית בארצו ועבדת אותו בפרך, אבל עכ"ז גר היית בארצו. ועד עולם אנו מצווים לזכור תשלום גמול להם לקרבם תחת כנפי השכינה, ומה גדול החוב לזכור טובה אמיתית שאדם עושה לחברו, אתמהא!

להכיר טובה על התוצאה

22/ שמות רבה *יילטא *פרשת שמות (פרשה א סימן לב)
ד"א איש מצרי משל לאחד שנשכו הערוד והיה רץ ליתן רגליו במים נתן לנהר וראה תינוק אחד שהוא שוקע במים, ושלח ידו והצילו, אמר לו התינוק אילולי אתה כבר הייתי מת, אמר לו לא אני הצלתיך אלא הערוד שנשכני וברחתי הימנו הוא הצילך, כך אמרו בנות יתרו למשה יישר כחך שהצלתנו מיד הרועים, אמר להם משה אותו מצרי שהרגתי הוא הציל אתכם, ולכך אמרו לאביהן איש מצרי, כלומר מי גרם לזה שיבא אצלנו איש מצרי שהרג

23/ תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד א
הוא היה אומר: אורח טוב מהו אומר - כמה טרחות טרח בעל הבית בשבילי, כמה בשר הביא לפני, כמה יין הביא לפני, כמה גלוסקאות הביא לפני, וכל מה שטרח - לא טרח אלא בשבילי. אבל אורח רע מהו אומר - מה טורח טרח בעל הבית זה? פת אחת אכלתי, חתיכה אחת אכלתי, כוס אחד שתיתי, כל טורח שטרח בעל הבית זה - לא טרח אלא בשביל אשתו ובניו.

12/ דברים פרשת כי תבוא פרק כו פסוק א . ג . א . ג

והיה כי תבוא אל הארץ אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה וירשתה וישבת בה: (ב) ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך אשר ה' אלקיך נתן לך ושמרת בטנא והלקת אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לשכן שמו שם: (ג) ובאת אל הפה אל אשר יהיה בימים ההם ואמרת אליו הגדתי היום לה' אלקיך כי באתי אל הארץ אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו: רש"י

ואמרת אליו - שאינך כפוי טובה:

13/ רמב"ם דברים *פרשת כי תבוא (פרק כו פסוק ג)

בפרי הזה שהבאתי הגדתי והודיתי לשם אלקיך שהביאני לארץ אשר נשבע לאבותינו לתת לנו, והנה השם מקיים דבריו, ואני מודה ומשבח לשמו.

14/ מכתב מאליהו חלק א עמוד 57

מה הנה הכרת הטוב וההודאה? איה מקורם בנפש? ומאין תבא כפיית הטובה אשר רוב בני אדם יכשלו בה? גם בזה תכיר את הנותן והנוטל. הנותן ירגיש בלבבו אשר לא יחפוץ במתנת חינום, כי שאיפתו היא רק ליתן, ולא למשוך אליו את הדברים שהם חוץ ממנו; על כן כאשר יגיע אליו דבר מאת רעהו יתעורר בו הרצון לשלם עבורו, ואם לא יוכל לעשות זאת, לבו ירגיש בחובת התשלומין - וזו היא אשר נקרא לה בשם "הודאה". אבל הנוטל ישאוף תדיר למשוך אליו את כל אשר יוכל, הן בגזילה והן בתרמית והן במתנה, ובקרב לבו יחשוב כי הכל שלו הוא ובשבילו. על כן בהגיעו דבר טוב, אשר הטיב עם חברו, לא ירגיש בחיוב תשלומין כלל. הוא אשר נכנהו: "כפוי טובה", ואם תראה את הנוטל כי יודה, ולפעמים גם באופן יפה מאד, אל תאמין בו בהודאתו, כי בשפתיו יחנוף ולבו בל עמו. אך באשר בחפצו לסבב אליו עוד טובות רבות ומתנות חשובות, יתלבש בכסות מכיר הטוב, נמצא שגם הודאתו - נטילה היא, כי כך היא כונתה. **כללו של דבר:** הכרת הטוב היא תולדת כוח הנתינה, וכפיית טובה היא תולדת כוח הנטילה.

15/ בראשית *פרשת בראשית (פרק ג פסוק יב)

ויאמר האדם האשה אשר נתתה עמדי הוא נתנה לי מן העץ ואכל:

רש"י

אשר נתת עמדי - כאן כפר בטובה:

16/ מעט מן האור דברים עמוד 334

מה בין כפירה בטובה לכפיות טובה? הכופר בטובה - מתעלם מהטובה שנעשתה למענו ואינו מודה עליה וזוהי ודאי מידה מגונה. ברם יש מידה אחרת מגונה הימנה, והיא זלזול ולעג כלפי הטובה לה זכה והתייחסות אליה כדבר רע. זוהי משמעותה העמוקה של כפיות טובה, שפירושה הפיכת הטובה לרעה ... ככפיית המיטה בבית האבל ראשה למטה ורגליה למעלה. אילו היה האדם הראשון מסתפק באמירה - 'האשה - היא נתנה לי ואוכל' היתה בדבריו כפירה בטובה - שהיא חמורה כשלעצמה, אך האדם הראשון מגדיל לעשות וקורא: "האשה אשר נתתה עמדי היא נתנה לי מן העץ ואוכל", ובכך הריהו מטיח דברים כלפי מעלה ואומר כביכול: לא היא בלבד אשמה, אלא אתה שנתת לי אותה כדי שתכשיל אותי, ובך - עיקר האשמה

17/ מתוך עלון ראו באורי הרב משה קליין

ושאל מרן רבי אהרן לייב שטיינמן צ"ל, וכי איזו טענה יש על אדם הראשון שלא הייתה לו הכרת הטוב, וכי זה משבע מצוות של בן נח?! ואמר, שאין כאן סרך של שאלה - הכרת הטוב זו אינה מצווה, אלא זהו כל האדם! עכ"ל. ... ולכן בעל ה'חידושי הרי"ם' היה אומר, שהעם היהודי נקרא 'יהודים' על שם 'יהודה' שמסמל בשמו את חובת ההודאה והכרת הטוב, שהרי יהודה נקרא כך על שם ההודאה של לאה אימו, לבורא עולם. המילה הראשונה שיהודי אומר כשמתעורר משנתו היא: "מודה אני לפניך...", ואומר זאת, אפילו שעדיין לא נטל את ידיו, משום חשיבות ההודאה להקב"ה.

הדרך הפשוטה להשתחרר מכבלים אלו על ידי שימעת בערך הטובה שקיבל - כפיות טובה - עד לכפירה גמורה בטובה

24/ תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

יתבי רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, ויתבי יהודה בן גרים גבייהו. פתח רבי יהודה ואמר: כמה נאים מעשיהן של אומה זו: תקנו שווקים, תקנו גשרים, תקנו מרחצאות. רבי יוסי שתק. נענה רבי שמעון בן יוחאי ואמר: כל מה שתקנו - לא תקנו אלא לצורך עצמן, תקנו שווקין - להושיב בהן זונות, מרחצאות - לעדן בהן עצמן, גשרים - ליטול מהן מכס. הלך יהודה בן גרים וסיפר דבריהם, ונשמעו למלכות. אמרו: יהודה שעילה - יתעלה, יוסי ששתק - יגלה לציפורי, שמעון שגינה - יהרג.

31/ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קג עמוד ב

כי אתא יהויקים אמר: קמאי לא ידעי לארגוזי, כלום אנו צריכין אלא לאורו - יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו, יטול אורו. אמרו לו: והלא כסף זהב שלו הוא, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבא-ות! - אמר להם: כבר נתנו לנו, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם.

32/ שיחות מוסר מאמר ל

מודגשת כאן דרגה של רשע שאין דוגמתה, להראות לעין כל שאינו חייב כלל בהכרת הטוב לבורא יתברך, וממילא אינו קשור לכל התחייבות אנושית שישנה בטבע כל נברא.

25/ בראשית רבה *וילנא* פרשת וישלח (פרשה עט סימן ו)

ד"א ויחן את פני העיר, התחיל מעמיד הטליסין ומוכר בזול, הדא אמרת שאדם צריך להחזיק טובה למקום שיש לו הנאה ממנו, ר' שמעון בן יוחאי ור' אלעזר בריה הוו טמירין במערתא י"ג שנה ביומי דשמדא

33/ תלמוד בבלי מסכת כתובות דף יח עמוד א

חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו

34/ שפתי חיים שם עמוד שלו

הסיבה לכך שאדם אינו רוצה להכיר בטובת חברו וכופר בה, מפני שהכרת הטוב משעבדת את המקבל לנותן להחזיר לו טובה ולפחות להיות 'אסיר תודה' להודות למיטיבו ולו במילים בעלמא, וכל עוד לא השיב טובה, הוא מרגיש את עצמו במאסר, ומכיון שאינו רוצה בכך הדרך הפשוטה להשתחרר מכבלים אלו על ידי שימעת בערך הטובה שקיבל - כפיות טובה - עד לכפירה גמורה בטובה

עיקר הכרת הטוב לבורר מאליו....

26/ ספר החינוך פרשת יתרו מצוה לג

לכבד האב והאם משרשי מצוה זו, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד למי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלקים ואנשים. ושיתן אל לבו כי האב והאם הם סיבת היותו בעולם, ועל כן באמת ראוי לו לעשות להם כל כבוד וכל תועלת שיוכל, כי הם הביאוהו לעולם, גם יגעו בו כמה יגיעות בקטנותו. וכשיקבע זאת המדה בנפשו יעלה ממנה להכיר טובת האל-ברוך הוא, שהוא סיבתו וסיבת כל אבותיו עד אדם הראשון, ושהוציאו לאויר העולם וסיפק צרכו כל ימיו, והעמידו על מתכונתו ושלימות אבריו, ונתן בו נפש וידעת ומשכלת, שאלולי הנפש שחננו האל-יהיה כסוס כפרד אין הבין, ויערוך במחשבתו כמה וכמה ראוי לו להזהר בעבודתו ברוך הוא.

27/ חיי אדם חלק א כלל סז סעיף א

ואמרו ז"ל, דכל מצוות הבן על האב ואם, הוא פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו ולאמו הטובות שגמלוהו. ומי שאינו מכבדם, נקרא רשע, דכתיב [תהילים לז, כא] לוח רשע ולא ישלם. ואם כן בכלל הפרעון, שיאהוב אותם אהבה עזה כדרך שהיו אוהבים אותו ולא יהיו עליו לטורח ולמשא. ואם אין אדם מכבד אביו ואמו, גזירות קשות באות עליו

28/ משלי פרק ל פסוק יז

(ז) עין תלעג לאב ותבזז ליקהת אם יקרוה ערבי נחל ויאכלוה בני נֶפֶשׁ: פ

29/ עקידת יצחק בראשית שער יט *פרשת וירא*

זזה כי העורב אין לו עמל בבניו רק ההולדה לבד כי אחר כך הם מתנכרים אליהם ועוזבים אותם על רחמי שמים דכתיב לבני עורב אשר יקראו. (תהלים קמ"ז) ונאמר מי יכין לעורב צידו (איוב ל"ח). אמנם הנשר הוא ידוע שהוא מתעמל על בניו יותר מדאי כמו שאמר הכתוב כנשר יעיר קנו על גוזליו ירחף (דברים ל"ב). ואז"ל מוטב שיכנס בי החץ (מכילתא יתרו מ"ת פ"ב). ולזה אמר כי עין הרשעים האלו הלועגת לאב וכו' באומרו דור אביו יקלל ואת אמו לא יברך. שזהו סבת כל רשעתם עם היותם מולידים אותם ומספיקין צרכיהם ראוי שיבאו עורבי נחל לנקר עיני האנשים האלה ולהם המשפט מצד ההולדה לבד. אבל לא יאכלוה לגמרי אלא בני נשר כי הם הראויים לתת נקמת ה' על שני העינים יחד על ההולדה ועל יתר הספוקים:

ההתנכרות לבורר מאליו באה מהרצון לא להיות מחויב

2: שפתי חיים שם עמוד שלו

הסיבה לכך שאדם אינו רוצה להכיר בטובת חברו וכופר בה, מפני שהכרת הטוב משעבדת את המקבל לנותן להחזיר לו טובה ולפחות להיות 'אסיר תודה' להודות למיטיבו ולו במילים בעלמא, וכל עוד לא השיב טובה, הוא מרגיש את עצמו במאסר, ומכיון שאינו רוצה בכך

תחושת מחויבות כלפי הבורא

35/ שמות *פרשת יתרו* פרק כ פסוק ב

אָנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי: רמב"ן

מבית עבדים - שהיו עומדים במצרים בבית עבדים, שבויים לפרעה, ואמר להם זה שהם חייבין שיהיה השם הגדול והנכבד והנורא הזה להם לאלקים, שיעבדוהו, כי הוא פדה אותם מעבדות מצרים, כטעם עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים

36/ דברים *פרשת האזינו* פרק לב פסוק ו

ה' לֹא תִגְמְלוּ זֹאת עִם נָבֶל וְלֹא חֲכָם הָלוֹא הוּא אֲבִיךָ קִנְיָ הוּא עֲשֶׂךָ וְיִכְנְנֶךָ: רמב"ן

ולפי דעתו, העושה טובת חנם יקרא נדיב ומשלם רעה למי שהטיב עמו יקרא נבל, והוא שאמר (ישעיה לב ה) לא יקרא עוד לנבל נדיב, כי הוא הפכו. ולכך אמרו על נבל הכרמלי (ש"א כה כה) כשמו כן הוא נבל שמו ונבלה עמו, כי דוד עשה עמו טובה גדולה ושמר את כל אשר לו, והוא לא רצה לשלם לו גמול ויעט במלאכיו ויבזהו.

37/ דברים *פרשת כי תבוא* פרק כח פסוק מז

(מז) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹב לֵבָב מִרֵב: כ"ל:

38/ רמב"ן דברים *פרשת האזינו* פרק לב פסוק מ

והנה השירה הזאת אשר היא בנו לעד אמת ונאמן, תגיד בביאור כל המוצאות אותנו. הזכירה תחלה החסד שעשה עמנו הקדוש ברוך הוא מאז שלקחנו לחלקו, והזכירה הטובות שעשה לנו במדבר, ואשר הנחילנו ארצות הגוים הגדולים והעצומים, ורוב הטובה והעושר והכבוד אשר הנחילנו בה, וכי מרוב כל טובה מרדו בה' לעבוד ע"ז.

יש להוסיף מה שכתב עוד הדרש משה (ויקרא כא, יא) להעיר דבעיצומן של הברכות להולכים בחוקות ה' ועמלים בתורה, כתבה התורה 'ולא תגעל נפשי אתכם', ותמה רבנו משה פיינשטיין זצ"ל וכי יעלה על הדעת שימאס השי"ת בלומדי תורתו ומקיימי מצוותיו? אכן השיב רבנו, אם אינם עושים זאת בשמחה ובששון, ככתוב תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב מרב כל (דברים כח, מז) ואם מקיימים מצוות בתחושת כפיה והכרח. ינתן אמנם שכר, אבל תוך כדי גועל נפש ורתיעה.

סיכום:

יסוד מצוות ביכורים היא הכרת הטוב לבורא על שהביאנו אל הארץ המובטחת. מידת הכרת הטוב יקרה היא מפז והדבק במידה זו רואה ברכה בכל עמלו ולעומת זאת הכופר בטובה חייז מלאים מרורים. שורשה של מידת הכרת הטוב מקורה במידת ענווה ושורשה של כפירה בטובה היא מידת הגאווה. אדם שחי בתחושה שמגיע לו לא ידע להכיר טובה לעומת אדם שחי בתחושה שלא מגיע לו יתפעל ממישעושה עמו טובה וידע להכיר לו טובה. ככל שנתחזק במידת הכרת הטוב כלפי הסביבה כך תתחזק מידת הכרת הטוב כלפי הבורא וקיום המצוות לא יעשה ממקום של מכריחים אותי אלא ממקום של פריעת חוב לנותן הטובה ומתוך כך נצליח לקיים את המצוות בשמחה ובטוב לבב.

